

Nemzeti Társalkodó

Augustus' 5-dik napján 1853.

É r t e k e z é s

A' N. Szebeni, és Brassai Görög
Compániákról.

A' viszontagságok közt létét megtartott Erdélyben különbözők a' nemzetek, különbözők azoknak jusai, szabadságai, törvényhatóságai, melyeknek tudása Honfijait méltán érdekelheti; mivel senki is ezeknek tudása nélkül hazáját nem esmérheti, mindég azon kűlütazóhoz hasonlit, ki egyébűtt mindenűtt otthon van, csak önn hazájában idegen.

Ezen elvet előttem forgatván midőn a' törvénykezés módjáról irt munkámon dolgoztam, sinor-mértékűl tartottam a' nemzetek' jusait, 's szabadságait érinteni. Így lett az, hogy a' felvett görög *Compániákról* alaposon értekezsek, ha nem éppen kimerítőleg, a' lehetőségig. Az egyes emberek' történetei hasonlók a' nemzetekéihez, mindenik addig fénylik, míg léte virágzik, e' megszűnésén, emléke-is homályosodik. Így történetem hajdon hatalmas görög nemzettel is, midőn a' nemzetet fen tudta tartani, addig derék tudósok, 's vitézeket volt képes eléműtatni; de meg-

fordulván szerencséje az idők sorával, csak nem a' jelenkorig nevét elvesztette, a' hajdonkor mostoha csapása eldarabolta ezen dicső nemzet maradékát, 's arra kényszerítette, hogy egy része az elnyomattatás igája alatt az újabb időkig nyögjön, más része, hogy azt ki kerülje, a' szomszéd és bátorságosbb országokba keressen magának menedékhelyet; melynek következtül alapított a' Szebeni, és Brassai görögök tárgyamúl felvett kereskedő társasága.

1. § *Az Erdélyi Görögök' eredetéről.*

A' görögök miután a' törökök a' görög birodalmat meghódolták, és általok nyomtatni kezdettek, bátorságosabb, és alkalmazhatóbb lakhelyről kezdván gondoskodni, Macedoniából, és más helyekről szakaszonként Erdélybe jöven, itten a' városokba telepedtek-meg. *)

2. § *Életek' módja.*

A' görögöknek Erdélyben birtokok nem lévén, megtelepedésekkel minden napi élelmeket megszerezni kereskedésből kezdették ma is abból élnek, melyben annál könnyebben haladtak elé, hogy a' hazáfiak azon időben a' kereskedést gyengén üzték, el lévén mezei gazdagságok, és az egymástérő háboruk miatt foglalva.

3. § *A' görögök' kereskedését megszorító, és megengedő törvények.*

Béjövén Erdélybe a' görögök, kereske-

*) Vid. Jos: Benkő Pql. Tran. Cogn. Lib. IV §. CL IX.

déseket a' szász földön is szabadon kezdték gyakorolni, melyet/a' szász nemzet privilégioma ellen valónak tartván az ország, az 1588-ik esztendei December 8-án tartott gyűlésben, a' szász nemzet panaszára a' Görögöket a' Szászok közt való kereskedéstől eltiltja; az 1600-ik év Octob. 25-én pedig, a' Léczfalvi országgyűlésen, az országból tökéletesen kitiltatnak; de 1609-ben Aprilis' 26-kán a' Görögöknek viszont megengedték a' szabad kereskedés, mely törvény az Approb. III. 53. 1. Art.-ba is béiratott, ily feltételek alatt.

a). Hogy alútakon, 's ösvényeken ne járjanak, hanem a' rendes országúton.

b). Hogy minden kiviendő, és béhozandó portékáktól a' harminczadot megadják.

c). Hogy az igaz kereskedésen kívül egyéb dolgokba, kémlelésekbe, levelek, és izeitek hordozásába magokat ne elegyítsék, fejek, és minden vagyonok elvesztése alatt ezen feljül

d). A' hazafijakkal való keresetekben itten tartozzanak törvényt állani, a' birtokosok illő bírójok, a' birtoktalanok pedig a' Görögök bírójok előtt, a' honnan Apellatio a' fő kormornyik elébe légyen, 's ott végképen elláttassék, mely törvény, Privilegiomokkal együtt az 1791-beli 56-dik Novell. Art. *)

---

*) Mely törvény így van: „*Approbatarum Constitutionum Part. III. Tit. 52 de-*

úgy az 1811-beli 60-dik jóvallott Articulusnál fogva *) megerősítettik.

4. §. A' Görögök állapotja a' fejedelem tetszésétől függ.

A' Görögöknek szabados járások, és kereskedések megengedése, vagy a' környülállás úgy kívánván, felfüggesztése, a' fejede-

---

finitum est, qualiter tam Possessionati, quam etiam Impossessionati Graeci juri stare tenentur, Causae proinde Graecorum in posterum ad praescriptum hujus Legis pertractabuntur; salvis illorum Privilegiis in sensu accipiendis."

*) Ezen jóvallott Articulus eképp van: „*Quaestores Graeco Cibinienses, et Coronenses irresidentiatu in usu Privatorum suorum Fororum vi Litterarum Privilegialium, et Protectionalium ipsis fundamento promovendae quaesturae concessio, in conformitate Legis Approb. Part. III. Tit. 52. Art. 1 et A. 1791. 56, ita relinquuntur, ut praeter Causas in negotio pure mercantili, et cambiali, inter se vertentes, in reliquis omnibus, tam realibus, quam personalibus, eo magis criminalibus causis, ordinariae locorum, ubi degunt, Jurisdictioni subjaceant, Appellatione e Privatis illorum mercantilibus Foris pro natura Causae substratae, intra, vel extra Dominium, directe ad Regium Gubernium supermanente. Denique Graecis domiciliatis, ad instar reliquorum civium, ordinariae Jurisdictioni in totum subjectis.*“

lemre bízattatik, a' tanácsosokkal egyetértve, az 1632-dik évi országos végezés, és az Ap-
prob. Const. I. 1. 3. III. 52. 1. Art. nál fogva.

5. §. *Kirekesztő Privilegiomok eltörlése.*

Mint hogy a' kereskedés, pártfogoló Pri-
vilegiom, szabad lét (immunitas, Freyheit)
és engedelem nélkül, nem gyarapodhatik, e-
zen oknál fogva a' Görögök is magoknak Pri-
vilegiomokat szerettek, kereskedéseket ál-
landósítani kívánván, hogy bizonyos helye-
ken rajtuk kívül mások portékájikat ne árul-
hassák; ebből visszaélések származtak; mert
a' Görögök szokatlan mértékkel, u. m. drám-
mal, és félsinggel nagy árron adván porté-
kájikat a' vevőknek, az ország 1664-ben Ja-
nuárius 31-kén tartott gyűlésében a' 8-dik
Articulusnál fogva, mely törvény a' Comp.
Const. III. 15. 1. Articulusába is bététezt,
az oly megszorító Privilegiomot articu-
laris büntetés alatt eltörli, es a' kereskedést
minden helyeken, minden rendűeknek megen-
gedi, a' városok Privilegioma fen maradván.

6. §. *A' napkeleti Compagnia a' keres-
kedők közzé bététeztik.*

Az 1672-dik esztendei December 10-ik
napján tartott ország gyűlésének 2-dik Ar-
ticulusánál fogva a' napkeleti Compagnia
a' kereskedők közzé oly képp vétetik-bé,
hogy Török-, Német-, 's Lengyelországokból
és Velenczéből portékákat szabadon hozhas-
son-bé az országba, de annak tagjai azokat
vásárookban el ne adhassák, hanem Fejérvá-
ratt lerakóhelyek legyén, és ott, darabokban

adják a' hazafiaknak; azután pedig 1678-ik esztendőbeli October 1-ső napján tartott országgyűlés 1. Art.nál fogva, az apró mértékkel való árulás is megengedettik, az oly portékákra nézve melyeket a' Törökföldről magok hoznak-bé.

7. §. *A' Szebeni, és Brassai Görög Compagniak Privilegioma a' törvényhatóságra nézve.*

A' fennebbiekből látván a' Szebeni és Brassai Görög Compagniak, hogy kereskedések alapja nem lenne elégséges bátorságba helyheztetve, alázatos kéréseket nyújtották b. e. Mária Theresiához, nekiesedezván, hogy vagy az 1636-ban I-ső Rákóczi György, és 1701-ben I-ső Leopold erdélyi fejedelmektől nyert Privilegiomaikat megerősíteni, vagy azok helyett újat adni kegyelmesen méltóztatnék, ki is a' nevezett Compagniak kéréseit az igazsággal megegyezőnek lenni találván, 1777-ben Augustus 13-kán költ Privilegiománál *)

*) *A' Szebeni és Brassai Görög Compagniak 1777-ben Augustus 13kán költ Privilegiomának Pontjai ezek:*

„1) *Græcæ Nationis Quæstoribus prædictis Societatibus jam incorporatis, qui a longis retro annis in M. Principatu Transilvaniae domicilium fixerunt, Protectionem Nostram Regiam instar aliorum subditorum, et Incolarum M. Principatus benigne impertimur; Si tamen aliqui ex præmemo-*

fogva, őket különös törvényhatósággal ajándékozta-meg, melynek a' Szász nemzet azon

ratis, vel etiam e neo advenis Graecis uxores, et proles adhuc in Ditionibus turcicis haberent, easdem intra sex menses in M. Principatum inducant, alii vero, qui subsequis temporibus ad praedictas Societates recipientur, praefatam conditionem praevie adimplere, et seorsive homagium, seu juramentum fidelitatis praestare teneantur.

2) *Membris harum Societatum, in locis, quae sibi pro stabili domicilio elegerunt, vel in posterum eligent, quaestum non tantum all ingrosso, sive in majoribus, vel integris petiis, verum etiam alla minuta, sive cum ulna, et pondere exercendi facultatem, nulla inter species mercium facta distinctione, tribuimus, extra loca domicilii autem commercium illorum ad tempus Nundinarum restringimus, atque in hujus benignae Concessionis usu nemo illos turbare, multo minus quoad personas, aut facultates affligere, ullumque damnum inferre praesummet.*

„3) *Pro majori securitate aequae ac commoditate, praecipue dum in itinere quaestus causa constituti, erunt, illos, et domus ubi vel habitant, vel divertunt, a quartiriis condensionalibus militiae dandis, nec non a praejuncturis vulgo (Vorschpann), ac denique ab omnibus aliis similibus oneribus militaribus exemptos declaramus.*

„4) *Quaestores de Societatibus Grae-*

okból, hogy a' Regius Fundus termé-

corum occasione itinerum suscipiendorum tam quoad commercium, personis et rebus, quas secum habent, respectu Securitatis publicae dandis, quam quoad receptionem eorundem beneficiorum, quae aliis M. Principatus Incolis obtingunt, compotes fieri volumus.

„5) *Omnia Statuta, aut Consuetudines, quibus hactenus quoad rerum commestibilium coëmptionem aperiundas versus plateam, aut forum publicum Tabernas coarctati erant, abrogantes, iisdem jus tribuimus, commestibilium, et aliarum domesticarum necessitatum majorum provisionem, instar aliorum Incolarum, pro usu tamen solum propriis, et non ad quaestum, procurandi, Tabernas suas, prout reliqui mercatores quaquaversus aperiundi, nec non cum mercibus cujuscunque generis, sive in ditionibus Portae Ottomanicae, sive in alia quavis provincia productis, per Transylvaniam, et alias Nostras provincias haereditarias liberum quaestum exercendi erga solutionem consveti vectigalis, et observantiam altissimorum Mandatorum Nostrorum, quibus nonnullorum productorum, vel fabricatorum inductio, vel evectio reliquis mercatoribus interdicta, aut restricta, et in genere status commercii res mercantilis, aut tricesimalis regulata fuit, aut imposterum regulabitur. Per expressum autem aurum, argentum vivum, sal, nitrum ex Transyl-*

szete a' jusok különbségét meg nem szenvedheti, (folytatása következik)

Különöségek a' Reichstadti Her- czeg halálánál.

Kevéssel az ő halála előtt, a' schönbruni palotán lévő óra feletti császári sasnak a' vilám egyik szárnyát levevé. Ugyan azon szobába halt-meg ő egy, évvel ezelőtt, mely atyjának a' győzedelmes Napoleonnak hálószobául szolgált; ugyan azon a' helyen: hol Napoleon győzedelmeiről, 's dicsőségéről álmodozva, a' jövődőnek minden reményével, 's tán azon házassági gondolattal foglaltoskodva, melyet később végbevitt, 's te-

vania, et Regno Hungariae sine-consensu, et sigillo Officii Montanistici, et Monetarii evehere iisdem sub panna confiscationis interdiximus.

6) *Impertimur saepefatis Societatibus Graecorum Cibiniensi, et Coronensi facultatem inter se Judicem, et Juratos Assessores eligendi, et constituendi, qui non tantum in Controversiis inter Graecos ad Societates Privilegiatas pertinentes mutuo, vel externos etiam mercatores Graecos motis, verum de regula super actionibus per quemcunque, sive e' Transylvania oriundum, sive extraneum in objecto mercantili, vel civili contra Graecum Questorem intentandis jus dicent. (folytatása következik)*

lyes bizodalommal dynastiájának állandóságában, szunyada-el! — Az elmúlt évnek Julius 22-kén halt-meg e' nagy reményü ifiu herczeg; ugyan azon évnapon, melyen utolsó méltóságát a' reichstadti herczegséget nyéré; melyen szerencsétlen atyjának halálát, ugyan azon szobában megtudta. Épen azon órában adá Rómában az ő nagyanyja Laetitia, unokája helyett Prokesch Lovagra (Ritter) anyai aldását, midőn ez Schönbrunban a' halállal küzdene. Bécsi lakásának terebében (Saal) az ő halálával ugyan azon órában szünt-meg járni fali órája. — „A' császári familiának egy öreg szolgálja, kinek kulcsseje méj szomorúságot árula-el, vezete bennünket a' reichstadti herczegnek üres lakjába,“ úgy mond gróf Montbel, Xdik Károlynak egykori ministere, 's a' reichstadti herczeg életirója: „Életemben kétszer fogá-el szívemet a' legnagyobb fájdalom — mondá az öreg szolga — egyik, midőn a' herczegnek, ki velünk oly kegyesen bánt, testét vitték-el e' szobákból: a' második, midőn annak győzedelmes atya nekem e' szobák felnyitását parancsolá; melyekben az előtt az én császárom 's uram tartózkodék. Szomoruan vezetém be őtet: 's még kevéssel ez előtt állottam egyedül e' szobákban; szívem ugyan azon érzéstől elfogódva, miután a' herczeg testét a' gyászsereg elkisére; 's ugyan azon kulcsokkal, melyekkel diadalmas atyjának e' szobákat felnyitám, zártam-be azok ajtajit annak fija után.“

Hdgr.

Az atyai öröm

Napoleon, September 5-kén 1811-ben, Moskova partjánál — seregének vezéreitől körül vételve; kik a' legközelebbi reggelen történendő nagy ütközetet illető parancsolatra várakozának — a' borodinói ütközetnek terveit (Pläne) készíté. Éppen ekkor érkezett meg Párisból a' táborba gróf Bausset, ki Mária Luisától küldetve, a' még akkor csak 5 hónapos római Királynak, később reichstadti herczegnek képét hozá magával. Minden készülétek az ütközethez megszűntek: örömének eleven kifakadásában a' Császár a' képet azonnal kibontatá, 's mindjárt sátorába viteté. A' herczegnek e' képét Gerad festő remekül 's igen ügyesen készíté; mely a' bölcsőben ülő kisedet ábrázolá, királyi pálcza 's világteke adva játékul kezébe. Örömétől egészen elragadtatva tekinté Napoleon fijának vonásait; tisztjeit 's Generáljait sátorába hívá, hogy atyai örömében részesüljenek. „Uraim! így szóla hozzájok, csak tizenöt esztendősen lenne fiam, tudom nem csak képe lenne ily sok derék vitéz között.“ — Erre a' képet sátora elébe egyszékre téteté, hogy gárdája közzül minden tiszt és katona láthassa, 's a' mint mondá, a' képek tekintete annál nagyobb hátorságra tüzelje őket a' jövő napi ütközetben.

Elvégezvén dicsőséges pályáját Napoleon, miután a' világ zajos piaczaról Sz. I-lona szigetének szűk határai közzé kárhoz-

latnék; az atyai örömnök hasonló kifakadását okozá benne a' következő eset: — Báró Stürmer austriai bízossal Welle jeles bécsi fűvész is elküldetéek tudományos czélból Sz. Ilona szigetére. Ez által küldé Madame Marchand, fíjának Napoleon első komornyikjának egy levelet; ebben titkon zárva jutának Napoleonnak kezébe, fíjának általa idegeny kéztől vezetve irt néhány sorai, 's egy hajfürtje. — Néhány pillantatig minden fájdalmát elfelejté a' világtól elzárt hős, 's szive ugyan azon örömmel telt-el, mint a' borodínói táborban fíja'képének tekintetére. Mint akkor tisztjeinek, azon örömmel mutatá most a' hajfürtöt 's kéziratot fogsága hív sorsosinak. Mely különböző érzelmekek kelle benne sorsa mostani helyzetének gerjeszteni! ott a' Moskovapartján egy rettentő seregnek közepében; mely sorai az elmúlt győzedelmeknek! mely egyesülete a' jövendő hatalomnak 's dicsőségnek! — Itt, sz. Ilona szigetén, minden lépteire vigyázó őreinek leselkedése; a' fájdalmas visszaemlékezés nem rég szenvedett megbukására; 's a' reménytelen kinézés egy reménytelen 's homályos jövendőbe! — Mely fájdalmas szemléleteknek kelle keseríteni atyai örömét!

Hdgr.

Nagy Károly' 's Napoleon' királyi ékességei.

A' bécsi császári kincstárban azon üveg

almáriom mellett, melyben Nagy Károlynak koronája, kardja, köpenyege, 's többi ékességei tartatnak; láthatni a' királyi ékességeket, melyekkel Napoleon Olaszországi Királya koronáztaték. Amazok igen gazdagon, arany 's drága kövekből; ezek csak aranyozott érczből 's hamis kövekkel készültek. — Mintha a' sors már akkor keserű gunnyal akarta volna mondani, hogy ezen királyság sokkal rövidebb ideig fög tartani; minthogy ezen játékszini ékességeknél nagyobb értékűekre volna szüksége. — Ugyan azon falak foglalják tehát magok közt e' két hadakozó 's törvényadó uralkodónak ékességeit; kiknek egyike a' német császárságot alapítá, másika pedig azt halomba dönté: 's kik mind a' ketten kiterjedésére nézve csaknem azon országot, de az időre nézve igen különbözőleg bírták. Tíz század van e' két nagy ember élete közt; 's az ő koronáik között itt, csak a' napkeleti Timur' vagy Tamerlán kardja fekszik: melyet 1829-ben a' persiai követ Mirza Abul Hassan Chan hoza ajándékul Ferencz Császárnak. Hdgr.

Élet essentia

Négy egyforma öltözetű alakok, fényes sisakkal fejeken, dob, trombita, 's réz tángyérok zengése közt, vezetének egy ékes öltözetű férjfit Arthez városának piatzán (Franciaországban); ki egy leeresztett hintóban

ülvén, nagy sokaságtól környülvétetve, stentori hangon kívánt csendességet, 's így kezdé a' gyülekezethez intézett szavait:

„Uraim 's aszszonyim! ne hasonlitsanak engem azon nagyszáju hirdetőkhöz, kik a' közönségnek könnyenhivőségét kívánják megcsalni. Csak a' legtudományosabb vizsgálódások után, 's minekutánna az orvosi, boncz, fűvész, oszlató, természeti, 's minden többi tudományokat, melyek az emberi testnek ismeretére vezetnek, elvégeztem volna, jutottam én e' viz' elkészítési módjának tudásához. Egyedül én bírom ezen élethoszszabható csudatélyes essentia 's elixir készítésének nagy titkát. Itt van a' vele való élésnek módja, olvassák, 's ahoz igazítsák magokat.

„Uraim 's aszszonyim! rendkívüli emberszeretettől lelkesítve, ajánlom ezen közönséges szert; melynek semmi sem állhat ellene. Öntsék a' tűzre, 's ez égni fog; öntsék a' levegőbe, ott is égni fog; 's ha mingyárt az égből hullana, neki még akkor is égni kellene.“

Erre a' sokaság közelebb tódul a' hirtőhöz, 's a' charlatan így folytatja beszédét: „Ilyen szerrel, legszentebb kötelességem, magamat egészen az emberiség javának szentelni; a' hit, 's az Isten ígéje tesz ez nékem törvényvé: nem is a' magam hasznára cselekszem ezt. Minden üvegce ezen felséges vízből nekem 5 frankba került, 's én egy frankért adom el; következésképen minden üvegce mellett 4 frank tiszta károm

van. De elég nyereség nekem annak tudása, hogy vagyonomat embertársaim javára áldozom: különben sem vagyok pénznek híjával; egyedül ezen ládában több mint 14,000 frankom van.“

Erre kinyitja a' ládát, 's mutatja a' népnek, hogy valóban csupa öt frankos tallérral vagyon megtöltve. Ennek látására minden kéz a' zsebbe nyul, 's egyszerre százan is kívánnak 2, 5, 10, 20, üvegcsét a' híres essentiából. — Még a' legnagyobb készséggel adogatá üvegcséit, midőn a' városi hajduk nyakon fogák a' nagy lelkű emberbarátot; de ez azoknak szabadalmát (Patent) mutatá, 's a' kormány engedelmét ezen elixir árulhatására. Miből állott legyen ez, azt nem tudni; mivel pecsétetes levele minden további vizsgálódástól felmenté?

Ez, századunk felvilágosodásának ellenére, 's egy egész országnak, melyről éppen ellenkezőleg vélekedünk, mintegy csúfjára, 1829-hen történt. Hdgr.

A' Veres begy

egykor a' télnek keménységében egy jámbor földmivelőnek az ablakára szálla mint-ha oda bé kívánczozott volna, ekkor a' földmivelő megnyitá az ő ablakát, 's a' bizodalmas kis állatot béereszté, a' maga házába. És a' madárka felszedegeté a' kenyér morsalékokat, melyek az ő gazdájának asztalá-

ról lehullának, a' gyermekei is a' földművelőnek szereték és becsben tarták a' kis veres begyet. Mikorön pedig eljöve a' tavasz, 's a' bokrok ki zöldülének, megnyitá a' gazda az ő ablakát; 's a' kicsi vendég elrepüle, a' közel lévő erdőbe, a' hol ő fészket raka 's víg notájit éneklé; 's imé midön vissza tért volna a' hideg tél, megint eljöve a' veresbegy, a' földművelőnek házához, 's magával hozá az ő társát is, a' gazda 's az ő gyermekei pedig, örvendének a' midön látták milyen bizodalmason néznének a' kis madárcák magok körül, — és a' gyermekek mondának: „Ezek a' madárcák úgy néznek reánk, mintha nekünk valamit szólni akarnának“ az attyok pedig felele nekiek: „Ha ők beszélni tudnának, azt mondanák, imé lássátok, nyájos bizodalom szül bizodalmat, szeretet gerjeszt viszont szeretetet.“

M E G J E G Y Z É S

A' Társalkodó ezen ívébe szánt darabok a' szerkeztetőség által előre el nem láthatott akadályok miatt nem nyomtathatvánki, szükségből iktattaték ide a' „Veresbegy“ czikkely. —